

Een naoorlogs record van 37 partijen doet mee aan de verkiezingen. Traditiegetrouw doorzocht Uitzicht de programma's van de zittende partijen op hun standpunten over preventie en zorg. Dertien partijen, ruim 1.300 pagina's. Crisis lijkt, evenals in 2010, de preventieve ambities aan te wakkeren. Klimaat, milieu en leefomgeving spelen hierbij een grotere rol. Die zijn daarom beknopt meegenomen.

LEGENDA

- **Preventie en zorg**
- **Natuur**
- **Energie**

CDA 'Onderzoeksfonds tegen kanker'

- Jeugd beter beschermen tegen ongezonde marketing, slechte voeding en verslaving, onlinekanalen onder regime van de Kijkwijzer. Maxima stellen aan toegevoegde suiker en zout in voedselproducten. Medisch specialisten in loondienst. Minder marktwerking. Nationaal onderzoeksfonds naar de behandeling van kanker, obesitas en Alzheimer.
- Zeventien miljoen bomen planten. 'Groennorm' voor de balans in wonen, werken en natuur. Eerlijke verdeling van de milieukosten, in de zin dat bedrijven niet teveel betalen. Innovatie in de landbouw; sector zelf verantwoordelijk voor duurzaamheidsdoelen.
- Twee kerncentrales. Opslag CO₂ onder de Noordzee. Geld voor isolatie, geothermie, warmtenetten en groen gas. Hybride cv-ketel verplicht.

CU 'Eiwittransitie'

- Lagere btw op groente en fruit, gezonde keuzes goedkoper, in elk geval suikertaks. Accijnzen alcohol/tabak omhoog, e-sigaret gelijk behandelen. Verbod ongezonde marketing; voor kinderen: alleen reclame voor schijf van vijf. Gemeenten, zorgkantoren en verzekeraars betalen mee bijvoorbeeld door 'welzijn op recept'; lokaal aanbod activiteiten 'gericht op zingeving, sociale betrokkenheid en vitaliteit'; openbare beweegplekken en sportaccommodaties. Medisch specialisten in loondienst. 'Regie in de regio', inclusief budgetten; geld voor preventie, gezonde leefstijl, welzijn, positieve gezondheid. 'Krimpcontracten' in de ziekenhuiszorg als norm. Zorg van tweede lijn naar eerste lijn en het sociaal domein/preventie. Geld schuift mee. Wel landelijke sturing van hoog-specialistische zorg.
- Tien procent meer bos, 26 procent minder stikstof, vergroening stedelijk gebied. 'Eiwittransitie' naar plantaardig. Kruiden- en faunarijke grasland. Kringlooplandbouw, grondgebonden, lokaal voer, groenbemesters, 'meer weidegang'. Geiten en kalveren

FASTFOODBELASTING EN LAGE

Crisis? Ziek

Gezondheidszorg en preventie worden door steeds minder partijen los gezien van industrie, landbouw, natuur en milieu. Daarbij staan deze beleidsterreinen op hun beurt weer in verbinding met de globale economie en de wereldwijde impact daarvan op milieu en klimaat.

'Marktwerking' in de zorg gaat de volksgezondheid niet helpen. Daarover lijken partijen het eens.

Klimaatlabel		2017/2019
Politieke partijen		
A	GL, PvdD	Verregaand oplossen
B	SP, PvdA, Denk	Behoorlijk oplossen
C	50Plus	Willen het oplossen
D	CDA*, D66*, CU*, SGP	Lage prioriteit
E	VVD*	Terughoudend
F	PVV, FvD	Probleem ontkennend
Rating	Op volgorde van grootte	Omschrijving
* Heeft deelgenomen aan het kabinet.		
Gebaseerd op 100+ stemmingsuitslagen van de 2e kamer.		

In de oppositie scoorde CU een 'A' en D'66 een 'B'

maximeren. Regionale voedselmarkten: verkopen direct van de boer. Vliegbelasting, geen Lelystad Airport en geen nieuwe wegen. Lage btw op OV en reparaties.

- Geen nieuwe kerncentrales; energiecoöperaties en lokale initiatieven.

DENK 'Mondzorg'

- Btw-verlaging groente en fruit; accijnsverhoging alcohol/tabak, minimum leeftijd naar 21 jaar; rookruimtes werk en vliegvelden dicht; alcoholreclames en aanbiedingen aan banden. Mondzorgprogramma's in onderwijs; tandheelkundige controles in basispakket. Tegemoetkoming sportkosten. Specialisten in loondienst; zorgtopsalariissen korten.
- Lastenverlichting auto, maximumsnelheid naar 130. Kleinschaliger landbouw, vergaande maatregelen m.b.t. beperking dierdichtheid en intensiteit.
- Kolencentrales sluiten, investeren in zon en wind. Verplichting voor energiebedrijven: vast percen-

tepreventie!

Twaalf programma's zien - meer of minder - een rol voor ziektepreventie. Alle ideeën die verder gaan dan voorlichting over voeding en beweging zijn per politieke partij genoteerd. Opvallend veel steun is er voor lagere belasting op groente en fruit: zes partijen willen dat. Zelfs een coalitiepartij die in 2019 het lage btw-tarief op gezond voedsel nog verhoogde!

De standpunten zijn objectief geselecteerd, maar geven nooit een volledig beeld. Uitsluiten dat een relevant standpunt over het hoofd is gezien kan ook niet. Dit - alfabetische - overzicht wil slechts een indruk geven. Lees vooral zelf het programma van de partij van uw keuze.

Wat doen politieke partijen om klimaatontwrichting te voorkomen?

www.klimaatlabelpolitiek.nl

Vergelijk jouw standpunten met die van de partijen!

www.stemwijzer.nl

Hoe hebben de partijen de laatste vier jaar zelf gestemd?

www.stemmentracker.nl

tage 'groen in energie'. In 2030 veertig en in 2050 honderd procent duurzaam.

D'66 'Scheurverbod'

♥ Hogere belasting suikerdranken; accijnsverhoging tabak; vergunningplicht verkoop; e-sigaretten gelijk behandelen; rookverbod openbare ruimte.

Laagdrempeliger preconceptiezorg; gezonde baby- en kinderproducten. Gezonde lunch, fruit op school en twee uur gym. Stimuleren sportaanbod met buurtsportcoaches en geld investeren in gezondheidsonderzoek (leefstijl, landelijke samenwerking 'living labs'). Specialisten in loondienst. Prikkel voor 'medische productie' wegnemen; meer op uitkomst, minder op handeling financieren. Strenger voor farmaceuten; aanscherpen patentrecht; kritischer toetsen.

🗑️ Tien miljoen bomen planten, jaarlijks 20.000 hectare natuur tot 2040. Natuurgebieden verbinden. Voedselbossen in wijken, parken, berm, daken,

tuinen balkons en buitengebieden. Groene daken, verplicht zonnellen op nieuwbouw, groen groeit mee met bouw. Vijftig procent stikstofreductie in 2030. Klimaatneutraal en circulair in 2050. Statiegeld blikjes, lange garantie, reparatieplicht. Landbouw ook onder CO₂-handelssysteem CO₂. Vleestaks voor omslag naar kringlooplandbouw. Minder kunstmest en gif. 'Duurzaamheidsvoorwaarden' voedingsindustrie en supermarkten. Uitstoot beprizen; korting voor boeren die naar kringlooplandbouw bewegen, Europese subsidies daarvan afhankelijk maken. Einde bio-industrie, veetransport maximaal vier uur. Vóór gentech in planten, tegen plantpatenten.

⚡ Kolencentrales sluiten, kernenergie: ja mits; helpt zon- en windenergie moet burger zelf opwekken; energie-eilanden op zee. Opwekking in Noord-Afrika stimuleren. Nederland 'waterstof-rotonde', waterstof maken van groene stroom uit onrendabele uren.

FVD 'Geen klimaatcrisis'

♥ Laagdrempelige preventie-sprekuren bij de huisarts.

🗑️ Geen 'green deal' EU, er is 'geen sprake van een klimaatcrisis', stikstof is een 'boekhoudkundig' probleem. 'Steun voor boeren die op hun land de natuur de ruimte geven.' Toepassen gentech bij plantveredeling.

⚡ Kernenergie stimuleren; stop subsidies op zon, wind, biomassa, elektrische auto's.

GROEN LINKS

'Kwart landbouw biologisch'

♥ Groente en fruit btw-vrij, suikertaks voor frisdrank.

Hogere tabak-accijns, verkoop uit supermarkt; parken/terrassen rookvrij. Op jeugd gerichte alcohol- en fastfoodreclame terugdringen. Gratis schoolfruit, snoep- en frisautomaten uit scholen, gezonde maaltijden aanbieden. Schoolzwemmen.

Normering maximum zout, verzadigd vet en suiker in junkfood. Vast percentage regionale zorgbudgetten naar preventie. Mondzorg in het basispakket; medisch specialisten in loondienst. Transparantie medicijnprijzen, misbruik patenten tegengaan.

🗑️ 100.000 hectare nieuwe natuur; 17 miljoen bomen planten; 50 procent stikstof- en 65 CO₂-reductie in 2030; CO₂-belasting; statiegeld blikjes en wijnflessen. Fiets fiscaal bevorderen boven leaseauto; in 2030 verbod verkoop 'fossiele auto's'. Krimp Schiphol, geen Lelystad airport, tickettax, accijns op kerosine. Stoppen met glyphosaat en afbouw schadelijke bestrijding, over decennium kwart landbouw biologisch. Opbrengst hogere vleesprijs en heffing op stikstof helpt boeren omschakelen naar 'natuur-inclusief'. Einde bio-industrie, veetransport binnen vier uur. Verplichte weidegang.

⚡ Wind, zon, onderzoek naar thoriumcentrales en kernfusie. Goedkope financiering en advies voor energiecoöperaties.

PVDA

'Nultarief groente en fruit'

♥ Geen btw op groente en fruit, suikertaks en hogere accijns op tabak. Gratis sport lage inkomens. Preventie (stoppen roken, bewegen, voeding) in basispakket. Verbod ongezonde kindermarketing. Medische zorg is nutsvoorziening. Overbehandeling tegengaan, specialisten in loondienst, financiële banden industrie en zorgverleners verplicht zichtbaar, greep op medicijnontwikkeling door dwanglicenties en transparante prijsvorming worden leidend.

🗑️ Fossiele grootverbruikers zwaarder belasten, compenseren met CO₂-grensheffing. Verbod wegwerpplastic, verpakkingsbelasting, statiegeld blikjes, beprizen alle tassen. Btw op tickets, kerosinebelasting. In 2025 alleen emissieloze nieuwe auto's. In 2027: 50.000 hectare extra natuur, >>

» steden (daken) 'vergroenen'. Geen subsidies intensieve veehouderij, actief uitkoopbeleid, minder vee. Kiezen voor volledige weidegang en grondgebondenheid. Fonds voor omslag naar natuurinclusieve kringlooplandbouw.

⚡ Kolencentrales dicht in 2025, stop subsidies 'fossiel'. Geen nieuwe kernenergie, Borsele eerder dicht.

PVDD

'Nieuw preventieakkoord'

♥ Geen btw (biologische) groente en fruit; suikertaks en andere belasting op ongezond voedsel. Kindermarketing en fastfoodvestigingen aan banden. Voedselonderwijs en -campagnes; biologisch voedsel op scholen en in ziekenhuizen; rookvrije generatie. Ander systeem preventie en leefstijlgeneskunde; een nieuw preventieakkoord 'dat de gezondheid van mensen voorop stelt en niet de financiële gezondheid van de voedingsindustrie'. Vrije keuze alternatieve geneeswijzen, eisen aan informatie over opleiding en behandelingen.

🗳 In 2030 CO₂-neutraal, o.a. door CO₂-belasting; stikstof min 50 procent in tien jaar; ministerie voor Klimaat en Biodiversiteit. Progressieve waterbelasting; geen 'ongelimiteerd' grondwatergebruik door landbouw. Driekwart minder dieren in veehouderij, geen technologische 'ontsnappingsroutes'. Vrijkomende grond wordt natuur; verbod op landbouwgif; Internationaal Strafhof gaat 'ecocide' vervolgen.

⚡ Eerst besparen (15 programmapunten, waaronder groene daken en bomen als alternatief voor airco's), weg uit 'fossiel', mestvergiftiging, biomassa en kernenergie. Grootchalig wind-, zon- en waterstofenergie. Opwekking op wijkniveau bevorderen. Nieuwbouw 'energiepositief'.

PVV 'Milieugekte'

♥ Investeren in zorgcapaciteit.

🗳 Invloed Nederland op CO₂-uitstoot en temperatuur verwaarloosbaar. Schrap alle overbodige regels voor boeren. Stikstofprobleem bestaat niet. 'Nederlandse natuur is er de laatste decennia op vooruit gegaan.' Gecontroleerde afbouw bio-industrie. Schaalvergroting landbouw stoppen.

⚡ Kolencentrales blijven, (thorium) kerncentrales bouwen, geen windturbines en zonneparken.

50-PLUS

'Preventieakkoord uitvoeren'

♥ Aan voorkant beginnen met 'drempelvrije wijkteams', informatiebijeenkomsten, spreekuren, adviseren aan huis. Beweegprogramma's.

🗳 Vogels en vlinders aantrekken met groenere wijken, gezamenlijk groenonderhoud. Herstel biodiversiteit, deze eeuw naar een duurzame en circulaire economie. Kunstmest en gif in landbouw sterk verminderen. Beperking intensieve veehouderij.

⚡ CO₂ terugdringen

SGP 'Geen dwingende doelen'

♥ Vergunningenstelsel verkoop tabak; accijns tabak fors verhogen; e-sigaretten gelijk behandelen. Accijnsverhoging, minimumprijzen en reclameverbod alcohol. Onderzoeksbudget leefstijlgeneskunde verhogen via fonds, in te vullen door zorgverzekeraars, overheid en gemeenten. Zorgverzekeraars: verplicht participeren in lokale/regionale initiatieven en experimenten. Prominentere plaats GLI in curriculum zorgopleidingen. 'Valpreventieprogramma's'. Aandacht voor afbouwen medicijngebruik; transparantie farmaceuten over kosten.

🗳 Nationale vliegbelasting verhogen; gratis OV tot twaalf jaar; nulgroei Schiphol; Lelystad 'ja mits'; fiets van zaak terug. Statiegeld plastic flesjes/blikjes. Geen dwingende doelen als 49 procent CO₂-reductie of als in Green Deal, kaderrichtlijn water aanpassen op haalbaarheid. Supermarkten financieren 'omschakelfonds' duurzamer boeren. Landbouwgif 'breed beschikbaar', binnen 'weerbare teeltsysteem' dat daar niet primair op inzet. Voor gentech binnen plantensoorten. Eenvoudiger toelating 'groene gewasbeschermingsmiddelen'. Geen plantpatenten.

⚡ Borsele langer open, nieuwbouw kerncentrale: ja, mits. Zonnepanelen op daken en berm, niet op akkers.

SP 'Weidegang verplicht'

♥ Belasting gezonde voeding omlaag, op ongezond omhoog. Effectieve

preventie in basispakket, schooltandarts, schoolzwemmen en 'meer gymles'. Verkleinen sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Nationaal fonds medicijnontwikkeling; opbrengst blijft in publieke handen. Verbod op winstuitkering zorgbestuurders.

🗳 17 miljoen bomen. Klimaatdoel aanscherpen. Statiegeld op blikjes. Einde gebruik microplastic, verbod productie PFAS. 'Green New Deal' tegen klimaatcrisis, wooncrisis, economische crisis en sociale ongelijkheid, door 'groene banen'. Vliegen duurder, Lelystad niet open, investeren in OV, fiets- en wandelinfrastructuur. Afdwingen schonere productie en langere levensduur producten. Scherpere normen luchtkwaliteit. Stop bio-industrie; van intensief naar diervriendelijk en duurzaam, weidegang verplicht. Stevige beperking veestapel; van gevaarlijk landbouwgif naar biologische bestrijding. Verbod op plantpatenten.

⚡ Geen kernenergie, kolencentrales en Borsele sluiten. Energievoorziening publiek, windparken op zee en zonnepanelen op 'alle geschikte daken'.

VVD 'Pragmatisch'

♥ Verder ontwikkelen Gecombineerde Leefstijl Interventie (GLI).

🗳 Aanplanten 'nieuwe hectares bos binnen natuurnetwerken'; gentech voor land- en tuinbouw; 49 procent CO₂-reductie in 2030. Vervuilende industrieën betalen mee; MKB ontzien; economisch blijven groeien, ook Schiphol. Veenweiden natter, rekening houdend met landbouwbelangen. Uitstoot landbouw verminderen door innovatie. Steun voor boeren die 'emissiearm produceren'. Geen verplichte weidegang of aantallen. Natuurgebieden mogelijk opnieuw indelen. Nederland niet voorop bij uitwerking richtlijnen. Boeren bepalen hoe ze doelen halen; maatwerk bij invoering nitraatrichtlijn en Kaderrichtlijn water. Afschaffen Europees fosfaatplafond. Verbeteren luchtkwaliteit rondom stallen in vee-intensieve gebieden. Minder antibiotica in veehouderij. Kilometerheffing voor emissieloze auto's.

⚡ Overheidssteun kernenergie onmisbaar, Borsele langer open, subsidie gas uit mest blijft.